
In memoriam Kalapis Zoltán

(Kovács Szilárd felvétele)

1928–2005

KALAPIS ZOLTÁN KOPORSÓJA ELŐTT – MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETÜNK KÚTFÚRÓJA ÉS BÁNYÁSZA*

Tisztelt gyászoló család, tisztelt gyászoló gyülekezet!

A Forum Könyvkiadó, a Híd irodalmi és a Létünk tudományos folyóirat munkatársai nevében állok itt, hogy lerójam kegyeletünket az utóbbi két évtized nyilván legtermékenyebb író-publicistája, Kalapis Zoltán előtt. Ha nekrológomnak az újságírás szabályai szerint címet kellene adnom, akkor azt mondanám: Művelődéstörténetünk kútfúrója és bányásza, e főnevek legnemesebb értelmében természetesen. Mert mint itt felénk senki sem, időben lefűrt az ezredév mélyébe, Szent István és I. László, ahogyan ő nevezte a „két kegyelmes király” korába, hogy aztán félretéve és sutba vágva a különböző békeszerződések kijelölte új meg új határvonalakat, megint csak az ő szavaival élve, a „Lentség” legyen kutatásainak földrajzilag behatárolható része. „Hatalmas bányamedencém van”, szokta volt mondogatni, s bizonyította is, hogy van mit fölhozni a történelem bányájából, de ugyanakkor a felszíni fejtésről sem feledkezett meg. Pontosabban onnan indult a *Bánát könyvével*, amely népismereti riportokat tartalmazott balladaénekesekről,

**Elhangzott 2005. október 8-án, Kalapis Zoltán temetésén, az újvidéki Futaki úti temetőben*

mesemondókról, vásárosokról, majd életrajzokat kutatott föl régi bácskai és bánáti utazókról, festőink nyomába szegült, földolgozta a bácskai és bánáti vízivilágot, a „fényírás” történetét... S jutott el „negyvennyolcnak nagy idejéhez”, a bácskaiak és bánátiak részvételéhez a szabadságharcban.

A sors iróniája, vagy kegye éppen, hogy Kalapis Zoltán, aki földolgozta az itteni szabadságharcosok életét Kiss Ernőtől Lázár Vilmoson keresztül Schweidel Józsefíg, 156 évvel később éppen azon a napon hunyt el, amikor a vértanúkat kivégezték?

Az életrajzok – történelmi személyiségek, föltalálók, tudósok, művészek, mérnökök, orvosok, tanárok... – fokozatos földolgozása Kalapis Zoltán munkásságában már egy évtizeddel ezelőtt sejtette, hogy mindebből akár egy lexikon is összeállhat. Mint ahogy el is készült, hogy aztán impozáns három kötetben jelenjen meg a több mint ezer életrajzot tartalmazó biográfiai szócikk. A maga nemében páratlan vállalkozás volt ez, s mi több, a szerző a lexikoncikknek egyéni arculatát is kidolgozta: szakított a bio-bibliográfiák merevségével és ridegségével. Helyette az élvezetes, sokszor riportszerű előadásmódot választotta, miközben szócikkei kínosan pontosak és tárgyilagosak, s amennyire csak lehet, ellenőrzöttek. Méreteiben és minőségében ekkora művelődéstörténeti munkára eddig felénk senki sem vállalkozott, amelyben bebarangolta e „lentségi” és „alvégi” tájat Csáktornyától Zimonyig, de úgy, hogy mindig látta Fiumetól és Trogirtól Bécset, Budát. Esztergomot, Pozsonyt, Kassát . . .

Nyilván nem túlzok, amikor azt mondom, Kalapis Zoltán több évtizedes kutatómunkája nyomán a vajdasági magyarság művelődéstörténeti polihisztorává nőtte ki magát.

De vérbeli újságíró volt, s ebből kifolyólag sajtó- és nyomdatörténész. Újságírásból kézikönyvet írt a fiatalabbak képzése vagy továbbképzése céljából, sajtótörténészként pedig több lap, köztük a *Bácsmegyei Napló*, a *Bácskai Hírlap*, a *Szabadkai Újság*, a *Bácskai Napló* történetét is földolgozta. Mi sem természetesebb, hogy újságírói bölcsőjének és egy életen át a sajátjának is vallott *Magyar Szó* történetét is ő kellett hogy megírja. Több mint tíz évvel ezelőtt megírta az akkor fél évszázados laptörténetet, mintegy szobrot állítva háború utáni egyetlen napilapunknak.

Jelenleg két kézírata vár kiadásra Kalapis Zoltánnak. Az egyik az imént már említett sajtó és nyomdaipari korpuszba tartozik, címe: *A Forum Nyomda fél évszázada*, s alatta a dátum: 1957–2007. Nem elírás ez az utóbbi évszám, hanem jelzése, részt kíván venni abban a csapatmunkában, amelynek beérése csak két év múlva várható.

A másik kézirat címe viszont *Az Alvidék évszázadai*, ami logikus folytatása mindannak, amit Kalapis Zoltán egy életen át kutatott. Erre utalnak a kötet írásainak beszédes címei is, amelyek közül csak néhányat emelek ki. A születéstől a koronázásig: Vajk fejedelemből István király, Váradai Péter „selymes” bácsi vára, Janus Pannonius végnapjai, Rákóczi és a szerbek.

Ezen írások zöme már lapokban, de többnyire folyóiratokban jelent meg, mert szerzőjük a napilapban megkövetelt pontossággal szállította a folyóirat-

szerkesztőknek. Sajátjának vallotta mind a *Hidat*, mind a *Létünket*. A nemrég megjelent *Hid repertórium* tanúsága szerint az elmúlt negyed évszázad alatt több mint ötven publikációja jelent meg, többnyire művelődéstörténeti írásai, ama bizonyos kútfúrás és bányászkodás eredményei, de reagálásai is például a kontár-művelődéstörténetre, a pontatlanságokra, valótlanságokra.

Volt Kalapis Zoltánban valami konokság, ahogyan ostromozta az ostobaságot, a téves adatokat, a rosszul megírt cikkeket, a felületességet, ahogyan akár a saját újságát is. Nemegyszer jött a Kiadóba fölháborodva, hogy mit és hogyan írtak meg, vagy éppenséggel, miért nem írtak meg, miért késtek le az eseményről. Ilyenkor a szerkesztő, az egykori főszerkesztő szólalt meg belőle.

Ezentúl nagyon is hiányozni fog intő, értő, eligazító, vagy éppenséggel bíráló szava, polihisztóri tudása. Nem véletlen az sem, amit Szeli István tegnap úgy fogalmazott meg: Egy egész intézmény munkáját végezte. Nem parádés és látványos külsőségek jelzik eredményeit, hanem szellemi életünk nagy hézagainak és hiányainak a sikeres pótlása, nemzedékek elmulasztott munkájának vállalása, noha tisztában volt vele, hogy neki személy szerint is még rengeteg lenne a teendője.

Nyugodjon békében, Zoli bátyánk!

BORDÁS Győző

KALAPIS ZOLTÁN HALÁLHÍRÉRE*

Október 6-án, az aradi vértanúk emléknapján érkezett a szomorú hír: elhunyt Kalapis Zoltán író, lapszerkesztő, művelődéstörténetünk nagy öregje, a *Létünk* folyóirat régi, megbecsült munkatársa.

Mindig enyhe iróniával beszélt a halálról, egyszerűen nem akart tudomást venni annak közelségéről, pedig két infarktus meg egy súlyos szívműtét után az utóbbi években a kaszás már ott leleskedett rá. De ő fittyet hányt minderre: fáradhatatlanul dolgozott az utolsó napig. Legutóbbi, szerb nyelvű kötetének önéletrajzi vonatkozású bevezetőjében írta: „Telnek az órák, múlnak a hónapok: életem vége felé közeledek. Nyugodtan várom, s csak nagy ritkán gondolok rá. E tényről nem vagyok különösen elragadtatva, de ez egy olyan szükségszerűség, amelyre nem tudok hatni, így hát azzal nem is kell terhelnem magam.” S valóban, nem az elmúlás, hanem az állandó alkotás gondolata foglalkoztatta: fiatalos lendülettel, nagy munkabírással írt, kutatott, publikált. Az, amit húsz-egynéhány kötetében életműként ránk hagyott, művelődéstörténetünk fontos alapozó munkája: újabb kutatók immár könnyen építhetnek rá. Tervszerű feltáró munkája egyetlen célt szolgált: minél több hiteles adatot felsorakoztatni annak bizonyítására, hogy nem vagyunk gyökértelenek itt a déli végeken. Ebben természetesen benne foglaltatott a szülőföld szeretete meg a vidékünk múltjához való ragaszkodás.

Nála már az indulás is rendhagyó volt: a távoli Argentínában született 1928-ban, ahová szülei vándoroltak ki. Születését Laboulage helység anyakönyvi hivatalában jegyezték be. Mindössze egyéves volt, amikor apja halála után édesanyjával és

* Elhangzott 2005. október 11-én az Újvidéki Rádió Szempont című műsorában